

Darvasi László

CSANG CSÁSZÁR, A MŰVÉSZEK ÉS AZ AJTÓNÁLLÓ

Miután a fiatal Csang császár letaszította trónjáról hiú és kegyetlen apját, egy valóságos szörnyeteget, fogadalmat tett, hogy uralkodását az emberiség, a jóindulat és a kegyelem gyakorlata fogja kitölteni. A koronázási ünnepségen több szekér liliumvirágot, rózsaszirmot és cseresznyevirágot hintettek az utcák porába, a fák ágain, a paloták tornyain s a tetőkön színes szalagok keringőztek, petárdák durrogásától volt hangos a város, a lusta felhőkötől habzó eget papírsárkányok, szárnyas kígyók, griffmadarak és festett léglabdák díszítették. A tereken hús és zöldség sült, ingyen mérték a pálinkát, a rizst és a cukrot. A nép boldog volt. Az ünnepség fénypontján kihirdették, hogy császári kegyelemben részesítenek több ezer gyilkost, rablót, tolvajt és csalót.

Másnap reggel fura teremtményt találtak a fiatal császár hálósobájának küszöbén. Az állat olyan volt, mint valami hatalmas kutya, csak éppen szárny is lógott teste két oldalán. Szeme vérben forgott, nyálas pofájából hatalmas agyarak meredtek, lábai karmos uszonyokban végződtek. A császár nem tartott a szörnyetegektől. Odahajolt a furcsa lényhez, mire az nyüszíteni kezdett, majd megnyalogatta a kezét. Az udvari papok vezetője, egy vékony arcú, ritkán szóló férfi még aznap délután megérintette sima homlokával a császár lába előtt a trónszőnyeg legkisebb csomóját. Valamilyik isten tette tiszteletét a tegnapi ünnepségen, s talán annyira elszórakozott, hogy itt feledte a kutyáját, mert a szörny, semmi kétség, a Csou-csou szárnyas lények nemzetségéből való égi kutya. Ilyen teremtményekkel terelgetik az istenek a lázadó felhők száműzött hordáit, ilyen szélkutyák ugatják délről északra a fehér viharokat, a kormos havat, a jégesőt és az olyan szeleket, melyek csecsemőket ragadnak el, akik aztán ezekben a szelekben nőnek fel, bennük lesznek férfivá, nővé és öregemberré, és ezekbe a szelekbe is temetkeznek.

A fiatal császár úgy mosolygott, hogy remegett a szempillája. Szórakozottan vakargatta a szörnyeteg taréjos tarkóját. Ez az égi kutya volt az első szörnyetege. Megvágott arcú, tehát mindig mosolygó hszüingnu rabszolgákkal külön rezidenciát, fényűző palotát emeltetett neki. Csang császár a szörnyetegeket játéknak, mesének tartotta. Ami más halandót borzalommal és rémülettel töltött el, őt kíváncsivá tette, akár egy tudatlan gyermeket, ki a megvágott ujjának sebéből csordogáló vért figyelni elragadtatottan, s közben megfeledkezik a fájdalomról. Mint akinek fogalma sincs arról, mi a veszély. A császár egyszer szórakozottan odasétált egy toporzékoló nőstény elefánt elé. Az állattól néhány pillanattal előbb ragadták el kéthetes borját, hogy puha talpából, ormányából és szívéből ingyencséget főzzenek az összehívott birodalmi adószakértőknek, kiket a császár a terhek csökkentésére igyekezett rávenni.

Gyűjteni kezdte a szörnyetegeket, rémlényeket, a természet tévedéseit, a monstrokokat. Volt például mongóliai halálférge. Ez a csaknem egyméteres, sötétvörös és nagyon ritka szörny olyan mérget köpött, amely azonnal kioltotta az emberi életet, s a farkán végződő csápok úgy ráztak, mint a villám. Egy déltengeri kalózkirály éneklő kék tigris küldött neki. A Jáva-szigetek fejedelme ördögmadárral ajándékozta meg,

ez a szárnyas lény mintha a sas és a bagoly keveréke lett volna, csak sokkal méretesebb volt, és emberi jajgatással jelezte a halál közeledtét. Volt cucsinkokója, négy virágzó ananászszigetért cserélte. Ez a japán taréjas kígyó méregzöld és aljassárga bőrrel, megátkozással fölérő tekintettel és halálos marással bírt. Keletről zabolátlan unikornissal lepte meg egy akháj világutazó. Volt törpesárkánya Indiából, kétfejű fehér medvéje a Hszüingnu Birodalom északi határának túloldaláról, volt rézagyaras elefántja, orrszarvúja, afrikai gyilkos kutyája, krokodilja, selyemkeselyűje, ez a ragadozó madár kizárólag a selyemút elhullt vándorainak nyelvvel táplálta magát és kicsinyeit, s ezért olyan mesékről tudott, melyek a világ kezdetétől indultak és a világ legvégéig értek.

A császár arra a szumátrai óriásteknőcre volt a legbüszkébb, amelynek kékesbarna páncélján egy gyermekisten lábnyoma fehérlett. E talpacska nyoma a páncéllal együtt növekedett évről évre, így bizonyítva azt a sokat vitatott föltételezést, hogy magukat az isteneket is kikezdi az idő. Hiszen ha a nyomuk a világ szövetén növekszik, egyúttal öregszik is. És ami nő, az meghal végül. Ebből az okoskodásból pedig az következik, hogy a halál a legnagyobb.

A császár gyakorta látogatta szörnyeinek palotáját. Ő volt az egyetlen ember, akit a mongóliai halálféreg nem bántott. Nyugodtan beszélgethetett a Jangce homokjával fölhintett terembe, melynek ablakában világtalan fekete fiú fuvolázott. A császár leült a homokmedence szélén elhelyezett teveszőr számolyra, s lába mellett csakhamar remegni kezdett a homok, majd a halálféreg óvatosan a bokája köré tekeredett. A kék tigris a kezéből falta a kecskehúst, s még ilyenkor is dúdolt. A vad unikornis meghajtottotta előtte hatalmas, loboncos fejét, s hagyta, hogy tekergő szarvát vakargassa, miközben az állat azoknak a szüzeknek a nevét sorolta hörögve, dadogva és boldogan, kiknek szívét átdöfte már.

Mindeközben a birodalom ügyei haladtak. Tavasszal virágba borultak a völgyek, máshol súlyos árvizek pusztítottak, hó hullott szerte a birodalomban, gyakorta ellenség tört át a falakon, szellemek és démonok leptek el szent ligeteket, olykor pedig összeesküvést lepleztek le. Csang császár nem volt nagyravágyó. Am ahogy ígérte, nem lett vérengző uralkodó. Tartózkodott a fölösleges kegyetlenségektől, ellenfeleinek gyakorta megbocsátott, az étkezésben és a szerelmi életben mértéket tartott. Intó példaként lebegett előtte az iszákos és ópiumfüggő, a könyvégető uralkodók végtelen sora, kik annyi boldogtalanságot és tudatlanságot hoztak a népre, bajt az országra. Becsben tartotta a művészeket. Ő maga is írt verseket, s ha ünnepnapokon kiállt a nép elé, nemcsak szép kiejtéssel, de bölcsen is beszélt. Szabad idejében gyakorta tájképeket festett, nem is ügyetlenül. Néha mégis oly kielégítetlennek érezte magát, hogy szinte fulladozott. Teste verejtékben úszott, zihálva lélegzett. Mintha keserű gyökerekkel döfték volna át a lelkét. De a gyötrelemtől és szenvedéstől kilehelt lég, mely ajkán keresztül szobájának a terébe jutott, már finom piheként lebegett tovább.

Az ajtónállót Cseng vejnek hívták, és nem lehetett tudni róla semmi jellegzeteset, hogy jó avagy rossz ember, szeret-e vagy inkább gyűlöl. Természetesen tökéletesen megbízható volt, hiszen ajtónálló volt. Százezer jelölt közül választották ki. Cseng vej napokig visszatartotta a pislantását, nem fogott rajta a viperaméreg, a hazugság méze, a nő pillantása, és tökéletes hallása volt. A császár soha nem szólt hozzá, tekintetének figyelmével soha nem illette. Miért is tette volna, hiszen egy őrszem olyasféle tartozéka a palotának, mint a szőnyeg, az ablakon beömlő keleti fény vagy a szolgálólányok reggeli testillata. Cseng vej lassan tíz éve teljesítette az ajtónállás szolgálatát, s nem kapott sem jó szót, sem feddést, nem dicsérték meg, de nem is várt ilyesmit, még

akkor sem, amikor egy különlegesen veszélyes démont, amely kölyökmacska képében akart besurranni az alvó császárhoz, a lándzsájával döfött torkon. Cseng vej akaratlanul is tudója volt a császár szenvedésének. Nem engedte a szabadba a pelyheket. Eléjük állt, s nagyra tátotta a száját. A pelyheket a nyelve alá rejtve vitte fel az őrség száláshelyére, és a vánkosába rakta őket.

A császár azon a májusi délelőttön is a szörnyek palotájába tartott, amikor ismerős hangokat hallott. Valóban igaz lenne, gondolta éppen, hogy az istenek öregszenek? Mert aki öregszik, akin barázdát, árkot és mély szakadékot váj az idő, meg is hal utóbb. Az embert az istenek teremtették. Az ember öregszik, s az idő tapasztalásával van megátkozva és boldogsággal megáldva. Ha az ember az istenek alkotása, akkor az istenek maguk is öregszenek az emberben. És amikor az ember meghal, vele hal a teremtő istentől is egy darabka.

Szörnyűség!

Ezt gondolta a császár, szörnyűség, mondta hangosan is maga elé, és aztán lassan megemelte a homlokát. A halál lenne a legnagyobb bűn, amit végül el kell követnünk?

Ismerős, nagyon ismerős hangok voltak. Hallotta már a dallamot százszor és ezer-szer. Fátylas, nyári hajnalokon, amikor csiganyáltól fénylett ablakának a párkánya, ezek a hangok csipkedték ki belőle az álmod. Nyugodtan továbbléphetett volna. De a császár megtorpant. Fiatal datolyafa könnyű ágán, éppen az arca magasságában kicsiny veréb billegett. A madár szokatlan szépséggel énekelt. S ahogy ő hallgatta a madárka önfeledt trillázását, ahogyan szembenézett ezzel a semmi kis teremtménnyel, amely nemhogy megijedt volna az ember közelségétől, de még erősebben és lelkesebben dalolt, ahogy bámulta őt Csang császár, olyan érzés töltötte el a lelkét, amelyet nem ismert. Életében először csodálkozott. A madár befejezte az éneket, s könnyedén tovarebbent. A császár sokáig nézte a datolyaágacskát. Eltelt egy óra, és még mindig úgy látta, hogy az ágacska remeg.

Szégyen, mondta végül.

Szégyen, ismételte.

Nem ment többé a szörnyek palotájába, soha többé nem etette tenyeréből a kék tigris, nem simogatta a halálférget, nem játszott a kétfejű medvével, és nem engedte mesélni az unikornist. Elhanyagolt Csou-csou kutyájának fájdalmas nyüszítése oly elviselhetetlen volt, hogy egy hajnalon a szolgák álmokkal megtöltött léggömböket kötöttek a kutyára, és visszaküldték az égbe. A szörny oly régen élt már a földön, hogy elfelejtett repülni.

A császár megethette volna, hogy maga próbálkozik meg a feladattal. De nem volt hiú ember. S bár a költészet, a festészet és a zene művelésében nem kevés tehetséget mutatott, eszébe sem jutott, hogy maga írjon dalt vagy fessen képet, ha egyszer bírja és használhatja mások tehetségét. Alig egy hét múltán előtte ültek a birodalom legjobb művészei, költők, zenészek, táncosok és festők, sőt még egy színész is, a főváros legkedveltebb színésze, aki úgy mozgott, mint egy kígyó, és olyan szép volt, mint egy sárkány. Öt éve raboskodott a börtönben, mert az egyik előadásában kigúnyolt egy fukar főhivatalnokot.

A császár kissé körülményesen kezdett beszélni. A művészek némán figyeltek, néha belekortyoltak az eléjük tett frissítő teába, kekszért, almagerendezekért nyúltak. Még nem tudták, mi lesz a feladatuk, fogalmuk sem volt róla, mi lesz a kérdés. Azt sem tudták, hogy Csang császár egy egész hónapra keresztül beszélni fog. Pedig így történt. Az uralkodó mindent elmondott, amit csak tudott arról a néhány pillanatról, amely a

daloló madárka láttán fogta el. Színek, benyomások, élmények és bölcsességek kavargtak szavaiban. Gyermekkorának nagy utazásai, első emlékei, távoli tájak, egy harcmező látványa, apja arcvonásai, amint foglyok kínzását figyeli, egy nő, egy rabszolgánő elnyúló teste, egy sárkány tökéletes rajza, Jen lónak, az alvilág istenének az érintése a karján, ahogy visszahúzza egy szakadék széléről, a démonok legfőbb urának, Csung kujnak a szomorú verse, monstrumok és szörnyetegek leírásai, mindenféle álmok, vágyak, a kormányzás bonyolult, de mégsem lehetetlen ügyei, váratlan politikai nehézségek,

fény,
árnyék,
fény,
árnyék,
halál.

Miután befejezte, sokáig hallgatott, majd bólintott. Erősen zihált. Pihék lebegtek az arca körül.

A művészek egy hetet kaptak arra, hogy létrehozzák a műalkotást, mely hűen és pontosan fejezi ki a császárban megszületett élményt. Kívánságaik szerint kaptak papkurvákat, kasztrált fiúkat, ételt és italt, ópiumpipákat. A császár arra is fölhívta a figyelmüket, hogy ha nem sikerülne a művészet eszközeivel megragadni azt, amit ő legjobb tudomása szerint elmondott, akkor nem éri bántódás őket, mert bár olykor a halál árnyékában születnek meg a legszebb dallamok és verssorok, ő, Csang császár nem híve annak, hogy a költő torkán késsel írja a verseit.

A határidőre mindenki elkészült.

A császári nagytermet elfátyolozták és megáldották. Az uralkodó hallgatott, mozdulatlan arca mintha agyagból lett volna. A művészek sorra bemutatták műveiket. A festők a képeket vitték a császár elé, a költők verseiket szavalták, a táncosok lassú, finom mozdulatokkal ringtak. A császár nem szólt, csak kézfejének finom rebbenése jelezte, ha megunta tanulmányozni az éppen soron lévő rajzot, festményt, vagy ha eltelt egy ének dallamaival. Utoljára a színész következett. Némelyik művész nem kevés ingerültséggel figyelte tökéletes mozdulatait. Tánca oly szép és kifejező volt, hogy többen hallani vélték a madarat. Csönd áradt szerte aztán, mint amikor fátylak szabadulnak el lassan az emberi testről. A színész meghajolt, visszahátrált a helyére, s lassan térdre ereszkedett. A császár zihált. Mindenki azt várta, mond valamit. De ő nem szólt, mozdulatlan arca mérhetetlen fájdalomról és csalódottságról tanúskodott. Egyszerre maguk a művészek is szégyenkezni kezdtek. S amikor a csönd és a mozdulatlanság az elviselhető határig áradt, amikor egyesek üvöltve szerettek volna fölugrani és elrohanni, árnyék mozdult az ajtóban. Cseng vej, az ajtónálló lépett előre, éppen csak megmozdult.

Micsoda egy mozdulat.

Mekkora.

Cseng vej belépett a császár szent lakosztályába, hová soha még. Megtette azt, amit megtenni nem merészség és örület, hanem egyenesen képtelenség volt. Mintha az történe meg, ami nincs, holott mégis volt, hiszen Cseng vej nem csak belépett a császári nagyterembe, de meg is szólította az uralkodót.

Uram, mondta halkán, kérdő hangszúllyal.

A császár bólintott. Egyesek azt mesélték, fölfénylett az arca közben. Mások azt állítják, elsötétült. A császár figyelte Cseng vejt, az ismeretlen ajtónállót, aki lassan meg-

indult, majd pedig a művészek döbbszent tekintetétől követve megállt a nagyterem kel-
lős közepén, pelyheket szórt alá, s e fehér szőnyegre terítette a halott madarat, a ki-
csiny verebet, mely egy megszólíthatatlan napon kizárólag a császárnak énekelt. Az aj-
tónálló lassan kiegyenesedett. Úgy mosolyodott el, mint aki zavarban van attól, mi-
lyen egyszerűen old meg egy feladatot, amelybe mindenki más belebukott.

Be akart szállni hozzád, Uram, szólt halkán, majd visszahátrált a helyére.

Antal Balázs

VISSZASZEREZNI EGY NŐT

Darvasi Lászlónak

A dolgok pedig már csak olyanok, folyton furcsán, nyakatekerten alakulnak. Így eshe-
tett meg, hogy egy napon elvesztettem a szívemnek olyannyira kedves selyem hajfo-
natú Baba Katarinát, jóllehet kizárólagos birtokomnak, saját vadászterületemnek
avagy, ahogy errefelé mostanában mondani szokás, magánerdőmnek sohasem tekint-
hettem őt, mint ahogy nem is tekintetem annak sohasem. Egyszerűen egy reggel,
ahogy búcsúzásakor megérintettem gyermekláncfű térdhajlatát, éreztem, Baba Katarina
már nem az enyém. Feküdtem az ágyban, a plafont néztem, s hallgattam a vászon
motozását, ahogy elveszti Baba Katarina testének körvonalát, a pára neszezését, ahogy
a nő utolsó melegsége is kiemelkedik a párnából, a takaróból és a lepedőből, s elillan
a nyitott ablakon át. Persze, ahogy azt már előtte is és utána is sokszor megtettem, meg-
akadályozhattam volna, hogy ez a leheletnyi melegség elszálljon a szobából, ám meg-
bénított a riadalom és a fájdalom. A fájdalom, mely egy nő elvesztésekor bontja ki csí-
ráit az ember bensőjében, hogy aztán rövidesen szárba szökkenve ott ágazzon-bogaz-
zon, míg csak a gyökerét is ki nem plántálják onnan. Ami, valljuk meg, csaknem lehe-
tetlen vállalkozás.

Napjaim akkortájt, mint mindig, egy kaptafára teltek. Nem volt bennük túl sok iz-
galom. Voltaképpen folyton a Baba Katarinával való újabb találkozásra készültem, már
amikor éppen nem együtt voltam vele. Az elejétől fogva tudtam, hogy egy ilyen sza-
bad röptű, vad csalogányt befogni, megszelídíteni csaknem lehetetlen, ezzel nem is
próbálkoztam hát, inkább kősa, tekergő perceire vadásztam, amelyek közül sikerült
is becserkésznem nem egyet. Azon a reggelen, amikor Baba Katarina elment tőlem, s
én megéreztem, hogy elvesztettem őt, csak feküdtem, s ami nem volt szokásom egyéb-
ként, rágyújtottam az ágyban, a felszálló füst csóváin át a mennyezetet bámultam, és
nem gondoltam semmi különösre. Arra, hogy visszaszerezsem őt, végképp nem, az
majd csak másnap ütött szöget a fejembe. Akkor elhatároztam, mindent megteszek,
hogy Baba Katarina újra az enyém legyen, ha kell, mindennel és mindenkivel leszám-
olok, ami és aki akadályoz ebben. Különben csak fásult és teteszosza öreg vagyok,
akiben nem gyújt lámpást éjszakánként senki, nincs, aki tüzet csiholjon kőbor lehele-
téből, s nincs, aki körbenyaldosná szétfutó körvonalait. De mondom, aznap reggel,